

Hermeneutyka filozoficzna Heideggera

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Prezentacja multimedialna](#)
- [Film edukacyjny](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Martin Heidegger, *Co zwie się myśleniem? (fragment)*, tłum. J. Mizera.
- Źródło: Hans-Georg Gadamer, *Prawda i metoda*, tłum. B. Baran.
- Źródło: Martin Heidegger, *Bycie i czas*, tłum. B. Baran.
- Źródło: Martin Heidegger, *Co zwie się myśleniem?*, tłum. J. Mizera.

Hermeneutyka filozoficzna Heideggera

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Dlaczego myśl filozoficzną Heideggera uznaje się za jedną z najważniejszych w wieku XX? Sprawił, że hermeneutyka stała się filozofią, a w każdym razie jej pełnoprawnym działem. Niemiecki myśliciel, stwierdził, że rozumienie nie jest sposobem poznawania, lecz bycia – istotą ludzkiej egzystencji. Dla określenia ludzkiego bytu użył słowa *Dasein*, które na język polski tłumaczy się jako: bycie-tu-oto (czasami jako: jestestwo). *Dasein* odnosi się do swego bycia, a za jego pośrednictwem – do bycia świata. I na tej relacji, według Heideggera, polega rozumienie. Odnosząc się do innych bytów, człowiek rozumie siebie samego. Odkrywanie sensu czegokolwiek odbywa się w kontekście całości znaczeń, jaką jest świat.

Twoje cele

- Poznasz założenia hermeneutyki filozoficznej Martina Heideggera.
- Zastanowisz się, czy Heideggerowską krytykę „interesowania się” można odnieść do ludzi z twojego otoczenia.
- Sprawdzisz, co według Heideggera nazywa się myśleniem
- Wskażesz założenia koła hermeneutycznego.

Przeczytaj

Dla zainteresowanych

Więcej na temat koncepcji filozoficznych Friedrich Schleiermachera, Wilhelma Diltheya i Edmunda Husserla przeczytasz w materiałach:

- [Koło hermeneutyczne](#)
- [Hermeneutyka jako metoda interpretacji](#)
- [Czym jest fenomenologia?](#)

Punkt wyjścia Heideggera

Ważny zwrot w historii hermeneutyki dokonał się w pracach Martina Heideggera, w których nabrała ona charakteru filozoficznego. O ile dla Schleiermachera hermeneutyka była nauką o interpretacji, zaś u Diltheya stanowiła [metodologiczną](#) podstawę nauk humanistycznych, o tyle u Heideggera stała się ona nieusuwalną częścią jego filozofii, jej działem.

Idąc tropem [Husserlowskiej fenomenologii](#), Heidegger wykazywał, że kultura europejska przeżywa poważny kryzys. W odróżnieniu od twórcy fenomenologii źródeł tego kryzysu, upatrywał w „zapomnieniu o byciu”, tj. w utracie kontaktu z własnym, specyficznym ludzkim sposobem istnienia.

Wyjściowym pytaniem Heideggera stało się pytanie o bycie: co to znaczy być? Poszukując odpowiedzi, ustalił, że podstawowym wymiarem tego bycia jest zjawisko rozumienia. **Człowiek jest istotą rozumiejącą** i pojęcie fenomenu rozumienia jest sposobem na odsłonięcie specyfiki bycia ludzkiego. Z tego powodu hermeneutyka lokuje się w centrum filozofii Heideggera. Jednocześnie zaczyna się także rozwijać jako teoria przezwyciężenia kryzysu kultury.

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Rozumienie jako sposób bycia

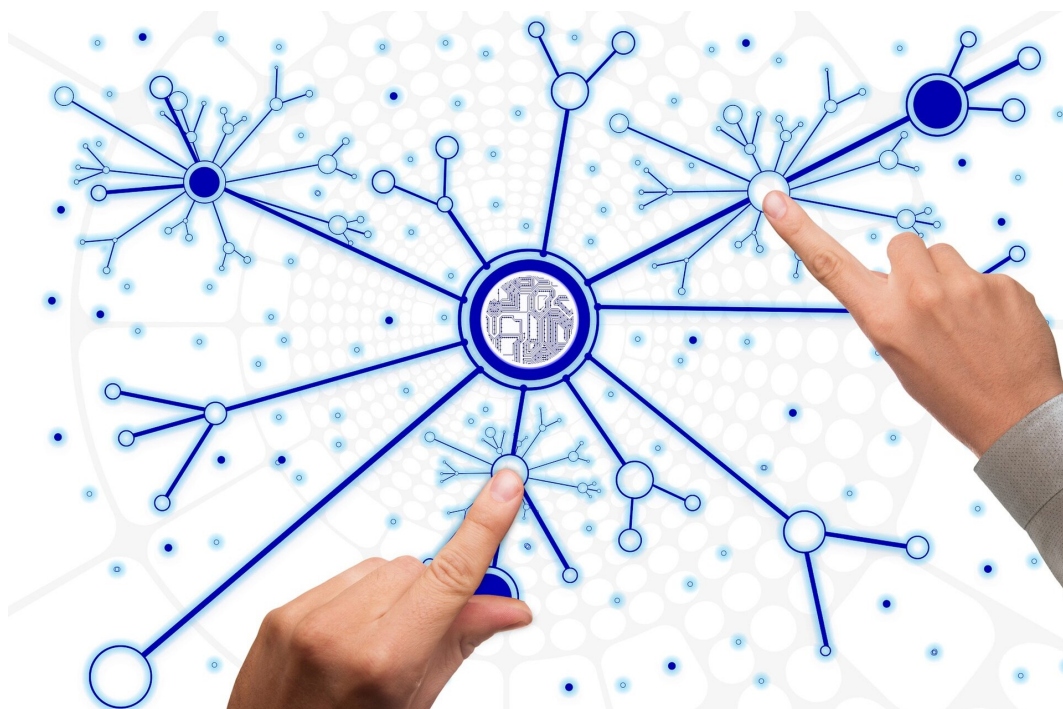
Często podkreśla się, że istotą zwrotu dokonanego przez Heideggera było odejście od centralnej roli [epistemologii](#) na rzecz [ontologii](#). Jeżeli bowiem wcześniejsi autorzy uważali, że pytania dotyczące poprawnej interpretacji i rozumienia lokują się raczej w obszarze teorii poznania, to w twórczości autora *Bycia i czasu* nabrały one sensu ontologicznego. Odpowiedzi na te pytania stanowią bowiem jednocześnie odpowiedzi na pytanie o specyfikę jestestwa ludzkiego, a sama hermeneutyka stała się sposobem analizy bycia ludzkiego.

((Martin Heidegger

Bycie i czas

Jestestwu jednak w sposób równie pierwotny przysługuje (jako konstytutywny moment rozumienia **egzystencji**) rozumienie **bytu** wszelkiego bytu odmiennego od jestestwa. Stąd [...] prymat jestestwa jako ontyczno-ontologicznego warunku możliwości wszelkich ontologii.

Źródło: Martin Heidegger, *Bycie i czas*, tłum. B. Baran.

Nie jest tak, jak sądzono dotychczas, że człowiek niejako najpierw jest, a potem rozumie (myśli, poznaje, docieka), lecz że do **istoty egzystencji człowieka fundamentalnie należy już jakieś rozumienie**. W efekcie wszelka ontologia, wiedza o świecie, o bycie poprzedzona jest przez to, iż człowiek jakoś już świat rozumie. Zanim więc powiemy, że coś jest takie a takie, to już wcześniej jest w nas jakieś rozumienie bycia, świata, jakieś nastawienie poznawcze – my sami po prostu jesteśmy tym nastawieniem poznawczym – **ja jestem tym, jak rozumiem świat**. I to właśnie nastawienie bada hermeneutyka.

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Zasadnicze odkrycie Heideggera na polu hermeneutyki sprowadza się więc do twierdzenia, że **rozumienie nie jest sposobem poznawania, lecz bycia**. Dla określenia ludzkiego bytu Heidegger użył słowa *Dasein*, które na język polski tłumaczy się często jako: bycie-tu-oto (czasem zaś jako jestestwo lub przytomność). Rysem swoistym dla sposobu bycia tego *Dasein* jest to, że odnosi się ono do swego bycia, a za jego pośrednictwem – do bycia świata. Tę relację odnoszenia Heidegger nazwał rozumieniem.

Gruntowność namysłu Heideggera cofnęła go w pewnym sensie na pozycję Arystotelesowską. Od czasów Heideggera znowu możemy mówić o rozumieniu świata

przyrodniczego, gdyż sposób odnoszenia się *Dasein* do innych bytów jest jego sposobem samorozumienia. Chodzi o to, że rozumienie, które *Dasein* już posiada, zawsze poprzedza jakiegokolwiek poznanie naukowe. Stąd hermeneutyka filozoficzna stanowi ugruntowanie nie tylko pod humanistykę, lecz w ogóle pod wszelkie ludzkie odnoszenie się do świata, które jest zawsze **rozumiejące**. Właśnie dlatego Heidegger odniósł się krytycznie do stanowiska Diltheya. Filozofia i nauki humanistyczne nie mogą w ustalaniu własnej metody poznawania wzorować się na poznaniu naukowym. Filozofia uprawia namysł gruntowny, który jest źródłowy w stosunku do relacji podmiot–przedmiot, charakterystycznej dla poznania naukowego. Rozumienie dopiero funduje tę relację. Jestestwo, bycie ludzkie, zawsze jest, ze swej istoty, pytaniem o sens, jest rozumieniem – dlatego wszelkie pytanie ufundowane jest w tym pytaniu wyjściowym, odsyła nas do niego. W swoich dociekaniach Heidegger usiłował odsłonić strukturę tego źródłowego zapytywania.

Prestruktura rozumienia

Jednym z podstawowych aspektów tej struktury jest, według niemieckiego filozofa, prestruktura rozumienia. Jeżeli rozumienie stanowi cechę konstytutywną bycia *Dasein*, to znaczy, że każdy akt poznawczy, **akt rozumienia, jest poprzedzony przez jakieś rozumienie**, a więc przez prestrukturę rozumienia.

Koncepcja prestruktury rozumienia zakłada, że **prze(d)sąd jest pojęciem pozytywnym**, jest bowiem warunkiem rozumienia. Wynika to z czasowości bycia *Dasein*, to znaczy, że zawsze patrzymy z perspektywy jakiegoś punktu w czasie. Prestruktura rozumienia zawiera możliwości rozumienia danych tekstów czy przejawów życia duchowego. Jest to zbiór naszych założeń („uprzedzeń”), za pomocą których rozumiemy i postrzegamy świat. Wzorcowym przykładem uświadomienia istnienia tej prestruktury w każdym rozumieniu jest Heideggerowska analiza *Krytyki czystego rozumu* Kanta. Heidegger odkrył w dokonanej przez Kanta krytyce „dogmatycznej” metafizyki równie dogmatyczną ideę metafizyki skończoności, która miała potwierdzić (usprawiedliwić) Kantowskie analizy ontologiczne.

Zdaniem Heideggera, **prestruktura rozumienia jest nieusuwalna**, jest niezbędnym elementem każdego rozumienia. Możemy ją sobie co najwyżej uświadomić. W ten sposób Heidegger krytykował wiarę Husserla i innych filozofów w czyste, bezzalożeniowe poznanie rzeczywistości.

Interesowność rozumienia

Heidegger zwrócił uwagę, że rozumienie jest w pewnym sensie zawsze **dla mnie**. *Dasein* jest sobie wprawdzie **ontycznie** najbliższe, ale ontologicznie najdalsze. Oznacza to, że nie ma nic bliższego mnie samemu niż ja sam (na tę bliskość wskazuje słowo „ontycznie” – blisko bytu). Natomiast, żeby siebie zrozumieć, zrozumieć swój byt (gr. onto – byt, *logos* – rozumieć), muszę poza siebie wyjść. Świat jest dla mnie lustrem, muszę więc najpierw

zrozumieć cały świat. Właśnie dlatego jestem sobie ontologicznie najdalszy, bo *Dasein* rozumie siebie poprzez rzeczy. Rozumienie siebie i posiadanie świata jako systemu odniesień (jako lustra), którego centrum stanowi *Dasein*, to dla Heideggera dwa aspekty tego samego problemu. Zatem świat rzeczy, który nas otacza, stanowi moment struktury ontologicznej samego *Dasein*, a nie coś wobec niego zewnętrznego. *Dasein* jest już zawsze pomiędzy rzeczami i owo „pomiędzy” jest zawsze częścią jego samorozumienia. Dlatego zanim coś stanie się przedmiotem naszego badania, zanim w ogóle stanie przed nami jako przedmiot, musi nas najpierw obchodzić, to znaczy odnosić się jakoś do naszego przedrozumienia.

Zdaniem Heideggera, coś **zyskuje sens** (tj. zostaje zrozumiane), gdy zostaje **włączone w całość znaczeń** (świat), bądź układ odniesień wyznaczających zakres tego, co już jest zrozumiałe dla *Dasein*. Oznacza to, że nasze zainteresowanie badawcze jest częścią większego koła hermeneutycznego, w którym *Dasein* chce poprzez rzeczy zrozumieć samo siebie. Rozumienie zawsze zwraca się przede wszystkim ku rzeczom. Problem rozumienia drugiego człowieka wyrasta z problemu rozumienia rzeczy (narzędzi) – inny człowiek pojawia się w moim świecie, np. jako użytkownik produktu mojej pracy. Rozumienie to zatem następujący proces:

Relacja tekst–rzecz pokazuje, że człowiek zwraca się ku rzeczom zazwyczaj za pośrednictwem tekstów i wypowiedzi innych ludzi.

Problem rozumienia

Rozumienie jako problem, jako pytanie żywo nas obchodzące, pojawia się, zdaniem Heideggera, w momencie doświadczenia **oporu przejrzyistości**. Na przykład kiedy jakaś rzecz przestaje być poręczna, psuje się, dopiero wtedy pojawia się w naszym polu widzenia i to właśnie, dlatego że stała się problematyczna. Podobnie z rozumieniem innych ludzi. Dopiero poczucie nieprzejrzyistości ujawnia problem rozumienia. Kiedy ktoś robi lub mówi coś, co nam „nie pasuje”, zaczynamy się zastanawiać, dociekać, o co chodzi – w ten sposób napotykamy problem rozumienia.

Jak więc w ogóle możliwe jest rozumienie, jeżeli nie można wyjść poza przedrozumienie? Heidegger wykazuje, że właśnie **ujawnienie przedrozumienia pozwala na zrozumienie inności**. Wymagana jest tu jedynie otwartość na pogląd wyrażony w czyimś tekście, ale otwartość ta osiągnąta jest jedynie dzięki świadomemu przyswojeniu sobie własnych wstępnych mniemań i uprzedzeń.

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Komentując to odkrycie Heideggera, Gadamer pisał:

((Hans-Georg Gadamer

Prawda i metoda

Kto chce zrozumieć jakiś tekst, jest raczej gotów na przyjęcie tego, co tekst ów ma mu do powiedzenia. Dlatego hermeneutycznie wykształcona świadomość musi już z góry być wrażliwa na inność tekstu. Taka wrażliwość jednakże nie zakłada ani „neutralności” wobec swoich mniemań, ani tym bardziej ich wymazania, lecz zawiera świadome przyswojenie sobie własnych wstępnych mniemań i uprzedzeń. Trzeba wychodzić od własnych antycypacji, by tekst zaprezentował swoją inność i by mógł zyskać możliwość wygrania prawdy swojej treści wobec czyjegoś wstępnego mniemania.

Źródło: Hans-Georg Gadamer, *Prawda i metoda*, tłum. B. Baran.

Zdaniem XX-wiecznych hermeneutów, na świat zawsze patrzymy przez nasze „indywidualne okulary”, nie możemy ich zdjąć. Pierwszym krokiem rozumienia, warunkiem

uchwycenia inności tekstu, wypowiedzi drugiej osoby jest uświadomienie sobie naszych własnych założeń, naszych antycypacji.

Kwestia rozumienia w drugiej fazie twórczości Heideggera

Po roku 1930 Heidegger zmienił sposób ujmowania *Dasein*. O ile wcześniej analizował jego wewnętrzne struktury, o tyle później skoncentrował się na doświadczeniu bycia. Miało to wpływ na jego koncepcję rozumienia, które teraz stało się sposobem ujawniania czy odsłaniania się bycia w *Dasein*, pojmowanym jako otwartość na to bycie.

Z tej perspektywy źródłem kryzysu kultury okazało się „upadanie w codzienność”, „przesłonięcie bycia”, a więc brak otwarcia na samo bycie, co oznacza brak rozumienia. Heidegger wyróżnił właściwe myślenie, będące otwarciem się na bycie, i myślenie niepełne, niemyślące. W myśleniu właściwym ujmujemy specyfikę naszego bycia, a więc to, że stale się nam ono wymyka – jednak ujmując to wymykanie, jesteśmy najbardziej sobą, czyli **rozumieniem**:

((Martin Heidegger

Co zwie się myśleniem?

Jesteśmy w ogóle sobą i tymi, którymi jesteśmy, tylko wskazując na wymykające się. Wskazywanie to jest naszą istotą. Jesteśmy – wskazując na wymykające się. Jako tam wskazujący, jest człowiek wskazującym.

Źródło: Martin Heidegger, *Co zwie się myśleniem?*, tłum. J. Mizera.

Słownik

byt

(praszł. *bytb* – byt) podstawowa, najogólniejsza kategoria filozoficzna, oznaczająca wszystko to, co istnieje, czyli: wszystkie rzeczy w ogóle lub każdą poszczególną rzecz wyróżnioną ze względu na właściwe jej cechy

epistemologia

(gr. *episteme* – wiedza, *logos* – nauka) dziedzina filozofii zajmująca się poznaniem i jego granicami

egzystencja

(łac. *existere*: *ex* – na zewnątrz, *sistere* – stać, znajdować się) istnienie kogoś lub czegoś; materialne warunki czyjegoś życia; w egzystencjalizmie: swoisty sposób istnienia właściwy tylko człowiekowi

fenomenologia

(gr. *phainómenon* – to, co się zjawia, pokazuje, *logos* – słowo, nauka) kierunek filozoficzny postulujący poznanie empiryczne i ścisły opis zjawisk bezpośrednio danych; też: metoda badawcza w różnych naukach wyrosła z tego kierunku

metodologia

(gr. *methodos* – badanie, *logos* – nauka, słowo) nauka o metodach badań naukowych stosowanych w danej dziedzinie wiedzy

ontologia

(gr. *on*, *ontos* – byt, *logos* – słowo, nauka) dział filozofii zajmujący się bytem, czyli tym, co jest

ontyczny

inaczej: bytowy; dotyczący samego bytu, odnoszący się do niego, związany z istotą czegoś; pod wpływem Heideggera: określenie odnoszące się do bytów konkretnych

Prezentacja multimedialna

Polecenie 1

Zapoznaj się z prezentacją. Odpowiedz na pytanie, jak to się dzieje, według Heideggera, że człowiek współczesny jeszcze nie myśli o tym, co istotne, a jednocześnie o tym jednak myśli?

Polecenie 2

Zbadaj, co twoja rodzina lub twoi znajomi mają na myśli, używając słowa „interesować się”. Czy krytyka „interesowania się” przedstawiona przez Heideggera stosuje się do nich? Odpowiedź uzasadnij.

Film edukacyjny

Polecenie 1

Zapoznaj się z treścią wykładu dr. Piotra Marciszuka, a następnie wyjaśnij, jak rozumiesz twierdzenie Nietzschego, że świat jest nieodłączny od jego rozumienia.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D14JOfdLC>

Film edukacyjny. *O hermeneutyce*.

Wykłada dr Piotr Marciszuk.

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Nagranie filmowe lekcji pod tytułem "O hermeneutyce".

Ćwiczenie 1

Uzupełnij tekst w ten sposób, by przedstawiał przełom w filozofii, którego dokonał Heidegger.

Heidegger przeformułował koncepcję . Przede wszystkim chciał zmienić jej badań. Uznał, że rzeczywistość jest tylko czymś, co istnieje – . Przedmiotem metafizyki może być tylko , które rozumie swoje bycie. Takim byciem jest . Innymi słowy, przedmiotem metafizyki dla Heideggera jest . Sposób bycia człowieka staje się jego bycia. Heidegger dokonał więc przesunięcie rozumienia z płaszczyzny do sfery .

podmiotu egzystencjalnej człowiek rozumieniem osoba bycie

przedmiot transcendentny przedmiot psychologicznej warunki *Dasein*

zwyczajną codziennością ontologii metafizyki *Menschen* poznawczej

odbiciem żywych organizmów podręcznością ontologicznej

Polecenie 2

Odpowiedz na pytanie, co to znaczy, że *człowiek jest projektem*?

Ćwiczenie 2

Zaznacz poprawne zakończenia zdań. Zdaniem Heideggera koło hermeneutyczne zawiera w sobie założenia takie, jak...

- ☐ interpretacja wynika ze stosunku całości do części.
- ☐ tekst kształtuje podstawową wiedzę podmiotu poprzez tworzenie interpretacji.
- ☐ założenie, że podmiot interpretuje treść lub inny podmiot.
- ☐ tekst wpływa na podmiot a podmioty wpływa na tekst.
- ☐ podmiot, który chce zrozumieć, podchodzi do procesu rozumienia z pewnymi uprzedzeniami.

Praca domowa

Napisz esej filozoficzny, w którym wyjdiesz od stwierdzenia Heideggera, że *nauka nie myśli* i w ten sposób zrekonstruujesz poglądy niemieckiego filozofa.

Dla nauczyciela

Autor: Ewa Orlewicz

Przedmiot: Filozofia

Temat: Hermeneutyka filozoficzna Heideggera

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Elementy historii filozofii.

11. Fenomenologia. Uczeń:

1) wyjaśnia, na czym polega metoda fenomenologiczna oraz dokonuje opisu fenomenologicznego wybranych fenomenów;

12. Egzystencjalizm. Uczeń:

4) charakteryzuje jeden z następujących kierunków filozofii XX wieku: filozofia życia, hermeneutyka, personalizm, filozofia dialogu;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne. Uczeń:

- wymienia założenia hermeneutyki filozoficznej Martina Heideggera;
- podejmuje refleksję na temat myślenia i „interesowania się” współczesnego człowieka;
- dokonuje analizy i interpretacji tekstu Martina Heideggera;
- wyjaśnia, czym jest koło hermeneutyczne Martina Heideggera.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja;
- film;
- esej filozoficzny;
- prezentacja multimedialna ;
- praca z tekstem.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał: „Hermeneutyka filozoficzna Heideggera” ze wskazaniem na zawarty w nim tekst źródłowy. Uczniowie przygotowują się do omówienia tekstu, szukając informacji na temat kontekstu biograficznego i historyczno-filozoficznego. Wybrane osoby mogą zebrać potrzebne wiadomości do wstępnego rozpoznania tekstu. W czasie lekcji będą pełnili rolę ekspertów lub liderów grup zadaniowych.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel, po zalogowaniu się na platformie, wyświetla na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika temat lekcji oraz jej cele. Określa wiążące dla uczniów kryteria sukcesu.
2. Krótka rozmowa wprowadzająca w temat lekcji: Dlaczego myśl filozoficzną Heideggera uznaje się za jedną z najważniejszych w wieku XX?

Faza realizacyjna:

1. **Mapa myśli.** Nauczyciel zapisuje na tablicy hasło związane z tematem zajęć: *Hermeneutyka filozoficzna Heideggera*. Uczniowie podają najważniejsze ich zdaniem założenia hermeneutyki Heideggera, a wyznaczony moderator zapisuje je na tablicy

w formie mapy myśli/pojęć, której centralnym punktem jest zapisany problem. Po zapisaniu propozycji uczniowie samodzielnie je weryfikują. Następnie nauczyciel uzupełnia wypowiedzi uczniów, jeśli jest to konieczne.

2. **Praca z multimedium.** Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej materiał z sekcji „Prezentacja multimedialna”. Uczniowie po zapoznaniu się z nim dzielą się na grupy i przygotowują odpowiedzi na pytania:
 - grupa 1: polecenie 1 – Jak to się dzieje, według Heideggera, że człowiek współczesny jeszcze nie myśli o tym, co istotne, a jednocześnie o tym jednak myśli?
 - grupa 2: polecenie 2 (z modyfikacją) – Zbadajcie, co uczniowie w twojej klasie mają na myśli, używając słowa „interesować się”. Czy krytyka „interesowania się” przedstawiona przez Heideggera stosuje się do nich? Uzasadnijcie swoją odpowiedź.Po upływie ustalonego wcześniej czasu przedstawiciel wskazanej (lub zgłaszającej się na ochotnika) grupy prezentuje propozycje odpowiedzi, a pozostali uczniowie ustosunkowują się do nich lub je uzupełniają. Nauczyciel czuwa nad prawidłowym przebiegiem zadania, udzielając uczniom informacji zwrotnej.
3. **Praca z drugim multimedium.** Uczniowie zapoznają się z materiałem w sekcji „Film edukacyjny”. Każdy uczeń pracuje indywidualnie, samodzielnie przygotowując odpowiedzi do poleceń i ćwiczeń. Po wyznaczonym przez nauczyciela czasie wybrani lub chętni uczniowie odczytują swoje propozycje. Nauczyciel komentuje rozwiązania uczniów.
4. Jako podsumowanie fazy realizacyjnej każdy uczeń ma za zadanie napisać notatkę syntetyzującą, w której wyjaśni, czym jest koło hermeneutyczne Martina Heideggera. Po wykonaniu zadania uczniowie odczytują swoje notatki, a nauczyciel udziela im informacji zwrotnej.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel ponownie wyświetla pytanie otwarte z e-materiału, a uczniowie ponownie na nie odpowiadają, zapisując swoje wnioski. Nauczyciel wybiera najciekawsze odpowiedzi, porównuje je z poprzednimi i prosi ich autorów o komentarz.
2. Wszyscy uczniowie podsumowują zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Napisz esej filozoficzny, w którym wyjdiesz od stwierdzenia Heideggera, że *nauka nie myśli* i w ten sposób zrekonstruujesz poglądy niemieckiego filozofa.

Materiały pomocnicze:

- Dybel P., *Oblicza hermeneutyki*, Kraków 2012.
- Henel Ł., *Lekcja filozofii. Od Sokratesa do Heideggera...*, Kraków 2009.
- Przyłębski A., *Hermeneutyka: od sztuki interpretacji do teorii i filozofii rozumienia*, Poznań 2019.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Uczniowie mogą wykorzystać medium w sekcji „Prezentacja multimedialna” jako inspirację do przygotowania własnej prezentacji multimedialnej.